

R

Veien hjem i Lisa Aisatos *En fisk til Luna*

Cecilie Dyrkorn Fodstad og Ingvild Alfheim

Sammendrag

Det norske bildeboklandskapet har overveiende hatt karakterer med vestlig utseende, men det siste tiåret ser vi en tendens til at det er noen eksperimentelle bildebokskapere som utforsker spørsmål om migrasjon, identitet og forskjellighet. Én av disse forfatterne er Lisa Aisato. I denne tematiske lesingen av hennes bok *En fisk til Luna* (2014), diskuterer vi det å finne *hjem*. Vi lever i en tid som trolig krever helt nye fortellinger – fortellinger som utfordrer tanker om tilhørighet og som utforsker eller utfordrer forestillinger om det hjemlige og det som er annerledes, og kanskje til og med fordrer nye grunnstrukturer. I utforskningen av relasjonen mellom hovedkarakteren og ballongfisken hennes, støtter vi oss til begrepene «landscape» og «mindscape» og til to begreper om det kulturelt hybride subjektet i en postmoderne virkelighet, brukt av den indiske litteraturforskeren Homi K. Bhabha: «unhomely» og «in-between».

Abstract

It is anything but the rule to portray society as a vibrant multicultural existence in contemporary Norwegian picture books. However, there are a few experimental authors and illustrators who explore the issues of migration, identity and difference. One of these is Lisa Aisato. In this thematic reading of her book *En fisk til Luna* (2014) we address the concept of homecoming. The protagonist in the story meets a lost Mola mola, possibly a toy balloon, searching for the way home. In our analysis we ask ourselves who is in need of a guide, is it the lost toy or the protagonist? Can we claim that there is such a place as home in a world of cultural transpositions of Patria, where do we belong? Our analysis pertains to themes of identity such as the in-between and of the unhomely, of mindscapes and landscapes. The theoretical framework is the postcolonial theory of Homi K. Bhabha.

Innledning

I et verdenssamfunn preget av økt forflytning har kultur møter og representasjoner av karakterer med ulik etnisitet blitt en større del av barnekulturens estetikk. Multikulturalitet i barnebøker innebærer at litteraturen kan framheve noen av de store forskjellene som eksisterer i verden i dag, og gi barneleseren kunnskap om og innsikt i tematikker som innbefatter flyktninger,

religiøse motsetninger og toleranse. Anne Skaret viser i sin doktoravhandling om litterære kultur møter i barnelitteraturen til «møter som oppstår når litterære karakterer med ulik kulturell bakgrunn kommer i kontakt med hverandre på grunn av forflytninger fra ett sted til et annet» (Skaret 2011: 11). Skaret er opptatt av reiser i bildebøkene og av de møtene som finner

sted mellom ulike verdener og dermed ulike nasjoner, kontinenter eller raser (ibid: 12). Som Kiil og Tønnessen utforsker, lever vi i en tid som trolig krever helt nye fortellinger – fortellinger som utfordrer tanker om tilhørighet og som utforsker eller utfordrer forestillinger om det hjemlige og det som er annerledes (Kiil og Tønnessen 2013: 11–12), og kanskje til og med fordrer nye grunnstrukturer. Som forskningstematikk har det multikulturelle barneboklandskapet vært av interesse i flere tiår dersom vi inkluderer den internasjonale forskningen, skriver finske Jaana Pesonen i sin doktoravhandling (2008). Det har likevel først og fremst vært fokus på representasjoner av ulike etniske grupper, som afroamerikanere, urbefolkning og latinamerikanere. Begrepet multikulturell innebærer mer enn bare representasjoner av karakterer som tilhører ulike kulturer, skriver hun videre, og det innebefatter spørsmål om rase, religion, levested, økonomi og kjønn. Åse Marie Ommundsen skriver det slik: «Det viser seg at det er en sterk tendens til å skrive barnelitteratur som dreier seg om eksistensielle spørsmål og svar i Norge. Men det jeg nesten ikke fant, var barnelitteratur som reflekterer den flerkulturelle virkeligheten med sine alternative religiøse virkelighetsbilder» (2008: 47). I likhet med Pesonen etterlyser Ommundsen tematikker som representerer noe langt mer omsegripende enn det å ha et annet etnisk utseende.

| - *Et hjem markerer tilhørighet, men hva kreves for å finne hjem?*

En bildebok som kan sies å ha et omsegripende eksistensielt og multikulturelt prosjekt er *En fisk til Luna* av Lisa Aisato fra 2014. Riktignok går ikke boka inn i en utforskning av religiøse virkelighetsbilder,

men den problematiserer tilhørighet i en sammensatt flerspråklig og flerkulturell verden, der vi følger hovedkarakteren på en reise hun gjør sammen med lekedyret sitt, en fisk, som kanskje er en gassballong. Kanskje opplever leserne en viss komikk i hovedkarakterens prosjekt, som er å få en annerledes og hjemløs fisk til å passe inn i Lunas forståelse av en fisks habitat, men midt i denne søken er det som om bildeboka postulerer et tidstypisk spørsmål: Finnes den trygge hjemmebasen, og hvor kan vi i så fall plassere den? Problemstillingen vi har jobbet etter er hvordan denne bildeboka tematiserer det å høre til, og i forlengelsen av dette, problematiserer det hjemlige og hva det vil si ikke helt å passe inn. Et hjem markerer tilhørighet, men hva kreves for å finne hjem? Disse spørsmålene leder oss over til frigjøring som sentralt for utviklingen av egen identitet og det å finne hjem i seg selv.

Betegnelsen *hjem* får dermed betydning både som et konkret sted og som et ledd i en identitetsprosess. I utforskningen av relasjonen mellom hovedkarakteren og lekedyret hennes og deres søken etter det hjemlige, vil vi støtte oss til fire begrep som danner innganger til analysen: reisen i *landscape* (den ytre reisen) og reisen i *mindscape* (den indre reisen) (Carroll 2011), samt til to begreper om det kulturelt hybride subjektet i en postmoderne virkelighet, brukt av den indiske litteraturforskeren Homi K. Bhabha: *unhomely* (ikke-hjemlig) og *in-between* (mellomkultur) (Bhabha 1994). Barnelitterære studier med et postkolonialistisk rammeverk har ingen lang tradisjon verken i Norge eller internasjonalt (Skaret 2011: 21). Noen studier er likevel gjort, for eksempel av Nobelman 1992; Bradford 2007; Reimer 2008 og 2013 og Kiil og Tønnessen 2013, og vi vil vise til studiene til Reimer samt Kiil og Tønnessen i analysen.

Bildebokskaperen Aisato har utgitt fire bøker der hun selv er både forfatter og illustratør, og i alle disse bøkene tematiseres tilhørighet. *Odd er et egg* (2010) og *Fugl* (2013) tematiserer blant annet opplevelsen av å stå på utsiden av fellesskapet, mens i *Mine to oldemødre* (2008) framheves tilhørighet til både den gambiske og den norske kulturen som noe utpreget positivt og som en styrke. Tilhørighet som tema får dermed ulike uttrykk hos Aisato: det uforbeholdent positive på den ene siden og det negative ved å stå på utsiden av fellesskapet på den andre. I *En fisk til Luna* finner vi en tredje variant – her er det lengsel og søken etter hjemme som tematiseres. «Til forskjell fra de forutgående bøkene er det ikke Lunas utenforskap som møter oss, men månefiskens», poengteres det i en anmeldelse på Barnebokkritikk.no (Moe 2014: 1). Det er fisken Luna forsøker å få til å passe inn der hennes erfaringer tilsier at en fisk hører hjemme.

En fisk til Luna

En fisk til Luna er strukturert etter hjem-borte-hjem-prinsippet, der utgangspunktet og sluttpunktet viser karakteren Luna i vinduet på soverommet sitt, skuende utover mot byen og himmelen i kveldsmørket. Boka består av 17 dobbeltsidige oppslag, der fargespillet i gult, rødt og grått er gjennomgående, bare brutt to steder der fargenyansene dreier mot lilla og rosa. Fra det hjemlige begir fisken og Luna seg ut på vandring, slik at ingen skal få sette fisken i bur. Luna forsøker først å kle ut fisken slik at den passer inn i en menneskelig nattevandring. Senere farger hun den blå og tar den med til havet. Selve reisen foregår over ti oppslag, og målet med reisen er å følge fisken hjem. Første og nest siste oppslag, der Luna sitter i vinduskarmen, er nesten identiske.

Illustrasjonene er gjengitt med tillatelse fra illustratør og forfatter Lisa Aisato.

Mot slutten er imidlertid fullmånen tegnet inn, og vi ser konturene av en fisk i månen. I begge disse illustrasjonene retter Luna blikket mot det som blir omtalt som «noe», med det etterfølgende spørsmålet: «Er det en ballong?» Men der fisken først befinner seg nært Luna, ifølge verbalteksten, men ikke synlig for leseren, er den mot slutten av boka fjern og på vei bort fra Luna og opp mot månen. Andre oppslag viser Luna og fisken ansikt til ansikt, og vi ser at fisken ligner en månefisk. Dette fiskeslaget trives ved vannoverflaten – der kan fisken varme seg i solen

og leve så nær månen som det er mulig for en fisk. Lunas fisk er brun, har underbitt med stygge tenner, en slags flagrende ryggfinne og kulerunde, grønne øyne som står langt fra hverandre.

- Studiene innenfor denne teoretiske retningen er gjerne gjort av litteratur og kunst som opprettholder en forståelse av vesten som et slags sentrum, men også litteratur og kunst som yter motstand mot slike fortellinger.

Dialogen mellom Luna og fisken starter allerede på andre oppslag, og fiskens replikker fungerer som overraskelsesmomentet i verbalteksten. Fisken svarer på Lunas ytringer, men Luna forstår ikke språket hans. Så viser det seg at han synger ordet «måne» på åtte forskjellige språk, roper ordet «måne» på to forskjellige språk, og til sist hvisker «Luna», ordet for måne på italiensk, spansk og russisk. Først når han sier hennes eget navn, forstår Luna ham, og hun slipper tauet som har holdt dem sammen. Språkhemmeligheten røpes i siste illustrasjon, som viser en kladdebok der ordet «måne» er skrevet med barnlig skrift på elleve ulike språk på den ene siden. På den andre siden i kladdeboka er det en barnlig tegning av en fullmåne og en månefisk med stjerner rundt.

Sentrale begreper

I analysen av bildeboka vil vi diskutere steder og kulturelle arenaer, noe som fører oss til begrepene landscape og mindscape. Begrepsparet brukes i mange ulike fagdisipliner, som for eksempel innenfor bildekunst, geologi og arkitektur, men også innenfor litteraturstudier slik for eksempel Jane Suzanne Carroll gjør (2011). I

litteratursammenheng kan vi forklare en reise i landscape som en faktisk reise innenfor fiksjonens verden, mens en reise i mindscape er en reise i fantasien. På norsk kan vi oversette begrepene med henholdsvis ytre reiser og indre reiser i fiksjonen. I analysen benytter vi de originale begrepene mindscape og landscape, både fordi vi opplever begrepet «scape» som en utvidet forståelse av sted og miljø sammenlignet med «reise», samt at «mind» er et bedre ord for det imaginære enn «indre».

Når vi i det videre vil lese bildeboka som et estetisk uttrykk for karakterens erkjennelsesprosess og identitetsutforskning, støtter vi oss i stor grad til Bhabhas introduksjon til *The Location of Culture* (1994), der Bhabha viderefører og utfordrer Edward Saids forestillinger om Vesten og det ikke-vestlige i en postkolonial sammenheng (Said 1978). Den litteraturteoretiske og kulturteoretiske retningen postkolonialismen studerer (post)kolonimaktens dominans over (post)kolonistatene, men også hvordan disse to har påvirket hverandre. Studiene innenfor denne teoretiske retningen er gjerne gjort av litteratur og kunst som opprettholder en forståelse av vesten som et slags sentrum, men også litteratur og kunst som yter motstand mot slike fortellinger. Bhabha vektlegger hva som skjer mellom de to kulturene representert ved kolonimaktene og kolonistatene, og hva som skjer mellom dominante og marginaliserte kulturer i multikulturelle sameksistenser. Bhabhas forfatterskap deles gjerne i to faser. I den første fasen er han i hovedsak opptatt av de tidligere koloniene, mens han i den andre fasen fordyper seg i migrasjonskulturen. Det er det multikulturelle verdensbildet som opptar oss i denne analysen, og dermed er den siste fasen i Bhabhas forfatterskap også den mest relevante her.

De to begrepene vi har valgt å se nærmere på, er hentet fra Bhabhas teorier om

kultur og kulturmøter i litteraturen. I kulturmøter oppstår et sted han kaller in-between (Bhabha 1994: 1–9). På norsk kan dette oversettes med mellomkultur eller et rom imellom. Det innebærer at i møtet mellom to kulturer oppstår en slags tredje kultur som har ingredienser fra begge de to «opp-rinnelige» kulturene, men i mellomrommet kan det være et møtepunkt både for forhandling og forskjell. Det er denne mellomkulturen som kan forstås som et rom imellom. Skaret forklarer det slik: «Ifølge Bhabha oppstår det et *tredje rom* ('third place') i møtet mellom to kulturer, som verken tilhører den ene eller den andre kulturen, men som eksisterer som et rom *imellom* ('in-between')» (2011: 19). Hvordan det i bildeboka skapes et rom *imellom*, blir sentralt i analysen. Det siste begrepet i analysen er unhomey som også kan handle om det å befinne seg i et rom mellom to kulturer. Dermed hører man ikke hjemme verken her eller der, men kan oppleve det hjemlige som et splittet sted. Unhomey må ikke forstås som *homeless* eller på norsk *hjemløs*, men heller som det at hjemmet er *ikke-hjemlig* (Bhabha 1994: 13). Tanken er at selv om man har et hjem, oppleves det ikke nødvendigvis helt trygt eller hjemmekjent, nettopp fordi man står i et slags spenn med tilhørighet til flere steder. Hjem er både en mental og en stedlig kategori, og splittelsen av det hjemlige er spesielt interessant da det også danner utgangspunkt for barnebokas grunnstruktur som er en hjem-borte-hjem-struktur. Å være unhomey kan innebære det å befinne seg i et rom mellom to kulturer, og det er derfor vi velger å benytte disse to begrepene, in-between og unhomey, i sammenheng med hverandre i denne analysen.

Karakteren Lunas frigjørings- og identitetskonstruksjon settes i denne lesingen inn i en postkolonialistisk fortolkning der

nettopp «hjemme» kan tolkes som det som ikke er hjemlig, men der verden, representert ved språklig mangfold og månen som symbol på det globale, åpner for nye kulturelle identiteter. Den globaliserte verden med sin migrasjons- og hybridkultur gjør det ikke like lett som før å operere med motsetningspar som *vi* og *dem* eller *her* og *der*. Det er heller en kulturell brytningstid, der den kulturelle arenaen fortoner seg som et rom imellom, *in-between*. Bindestreken er i denne forbindelse signifikant, da den markerer selve rommet imellom. Vår tid preges av forflytninger og overgangssteder, og sånn kan det også være med vår selvforståelse, som kan befinne seg i en slags pågående forhandlingsprosess mellom flere kulturelle identiteter (Bhabha 1994: 1–18). Et typisk eksempel på opplevelsen av å være «unhomey» vil være en norsk-gambier som i Norge kjenner seg gambisk og fremmed, men som i sitt opprinnelsesland kjenner seg norsk. En annen måte å se dette på er at mange, samtidig som de er hjemme, aldri helt føler seg hjemme. Bhabha sier det slik: «To be 'unhomed' is not to be homeless, nor can the unhomey be easily accommodated in that familiar division of social life into private and public spheres» (Bhabha 1994: 9). Han forklarer dermed en fornemmelse av at hjemme også er et annet sted som ikke lett lar seg plassere – men, som muligens likevel er et sted som den enkelte vil søke å finne. I *En fisk til Luna* deler karakteren Luna navn med månen. Månen som himmellegeme forholder seg ikke til nasjonale grenser, den tilhører alle på jorda, og kan på sett og vis kalles grensespengende. Vi skal senere studere hvordan Lunas hjemlighet heller mer mot den grensesprengende månen enn mot foreldrehjemmet, og hvordan denne lengselen kan sies å utgjøre et rom imellom.

Metodisk tilnærming

Begrepet ikonotekst er vesentlig som grunnlag for å forstå betydningsdannelsen i bildebøker. Ikonotekst som begrep ble introdusert av Kristin Hallberg i artikkelen «Litteraturvetenskapen och bilderboksforskningen» i 1982, og hun kaller bildebokas *egentlige tekst* for ikonotekst, fordi ikonoteksten virkeliggjøres i interaksjonen mellom ord, bilde og leser. I forlengelsen av ikonotekstbegrepet er derfor Wolfgang Isters begrep tolkningsrom interessant (1978: 22). Gjennom tolkningsrommene i bøker må leseren selv skape mening, slik blir meningen ulik avhengig av hvem som leser ikonoteksten.

Den postkolonialistiske tilnærmingen til *En fisk til Luna* gir oss redskaper til å studere ikonoteksten på et strukturelt, symbolsk og tematisk nivå. Dette er det vi kan omtale som en tematisk studie der vi tolker hovedkarakteren og leken hennes ut fra det overordnede spørsmålet om tilhørighet. Vi anlegger også et intertekstuelt perspektiv slik at trekk ved barnelitteraturen blir identifisert i analysen utover denne ene bildeboka. Vi er klar over at boka kan forstås annerledes med bruk av andre teoretiske innfallsvinkler og verktøy, for eksempel gjennom en grundigere intertekstuell studie, ikonotekststudie eller en nærmere undersøkelse av barnet som subjekt i den moderne bildeboka.

Landscape og mindscape – to lese måter

I barnelitteraturen er det ofte slik at barnet drar ut på en reise til fremmede land og steder – realistisk eller fantastisk, langt borte eller like i nærheten. I sin doktoravhandling studerer Anna-Maija Koskimies-Hellman 41 svenske og finske bildebøker ut

fra det hun omtaler som indre landskap (2008). I bildebøkernes indre landskap spiller drømmen, leken og fantasien en vesentlig rolle, og det indre landskapet i Koskimies-Hellmans forståelse er nært beslektet med det vi kaller reiser i mindscape – indre reiser. Hun har konsekvent analysert bøker med fantastiske innslag som symbolske gjengivelser av indre prosesser hos fiktive personer (2008: 314). Det fantastiske representerer, ifølge Koskimies-Hellman, karakterenes indre tilstander og prosesser. Slik vi også leser Lunas reise i fantasien som en eksistensiell og samfunnspolitisk prosess. «Digtningen, fantasien og drømmen har alltid levet sammen, i dramatikken, i prosaen, i poesien, i eventyret, i barnelitteraturen og i psykolæsningsen», skriver Boel Westin i kapitlet «Dagdrømmens teorier. Om rêverie i barnelitteratur» (Westin 2006: 72). Westin beskriver hvordan dagdrømmer i barnelitteraturen skaper en tid utenfor tiden og steder utenfor den alminnelige verden, der det usannsynlige gjøres sannsynlig, og der det umulige kan gjøres mulig (ibid.: 73). Eksemplene hun viser til, er barn som utforsker og oppdager en annen verden, og som i en mindscapelesning har dagdrømmen som inngang til et fantasiland slik som *Mio, min Mio* (Lindgren 1955) og *Alice i eventyrland* (Carroll 1965).

I *En fisk til Luna* er det heller den nattlige drømmen som fører hovedkarakteren ut i verden på kveldstid og ut i skumringstimen. Både Westin og Koskimies-Hellman er opp-tatt av nattens betydning i barnelitteraturen, og sistnevnte skriver at natten fungerer som en overgang eller et grenseland som kan innebære magi og mystikk (2008: 86). Carroll ser mindscape i sammenheng med *dreamscape* og viser også til drømmen som inngang til nye landskap (2011: 22). Hvis vi ser på ikonoteksten i det første oppslaget av *En fisk til Luna*, sås det nettopp tvil om hvor-

vidt hovedkarakteren egentlig befinner seg i en våken tilstand, i og med at den første setningen i verbalteksten lyder: «Luna får ikke sove.» Vi får ikke vite om hun er trøtt, eller om hun er i ferd med å gli inn i søvnen, men fargespekteret rundt henne, byen og himmelen, er grå og disig – og kan følgelig tolkes som en gråsome mellom natt og dag, samtidig titter hun ut av vinduet med vid åpne og blanke øyne, og hun sitter fremoverlent slik at vi også må akseptere hennes aktive tilstedeværelse.

Det er ulike måter å analysere forholdet mellom fisken og Luna på, avhengig av om vi leser boka i et landscape- eller i et mindscape-perspektiv, altså om vi tolker reisen realistisk eller som en fantasireise. La oss først analysere boka i et mindscape-perspektiv. Luna (i leken) blir da den som styrer begge hovedkarakterenes roller, og som projiserer egne opplevelser over på månefisken. Fysisk foregår reisen i Lunas værelse.

I leken skyves de voksne bort, og barnet kan derfor utøve makt. En symbiose mellom barnet og lekene eller dyrene deres er svært vanlig i litteratur for barn. «I selskap med legetøj og små dyr oplever børn, at de er stærke, vise og beskyttende», skriver Nikolajeva (2006: 38). Hun viser til hvordan Kristoffer Robin i sitt kongerike Hundremeterskogen er glad, selvsikker, klok og allmechtig. Leser vi *En fisk til Luna* i et mindscape-perspektiv, er det Luna som styrer framdriften i fortellingen. Det er hennes ideer som utforskes – det gjelder restaurantbesøk, det å sminke og kle ut fisken, samt reisen ned til vannet. Vi kan også stille spørsmål ved om fisken kun eksisterer i kladdeboka, og ved det første møtet med månefisken stiller fortellerstemmen spørsmålet: «Er det en ballong?» Vi får vite at Luna strekker seg ut for å se, men spørsmålet besvares kun i verbalteksten i og med

at fisken ikke er illustrert i oppslaget. «Der er den!» står det i teksten, men hva «den» peker på, kan vi ikke si med absolutt sikkerhet. Det er også verdt å merke seg at månefiskens utseende ikke appellerer på samme måte som klassiske gassballonger gjerne gjør, som ofte har en sterk fargeprakt ispedd både gull, sølv og glitter. Ser vi månefisken som en projeksjon av hovedkarakteren Luna, kan vi lese inn en slags splittelse av subjektet ved at karakteren Luna avviser flere ikke-ønskelige egenskaper.

- Tradisjonelt tenker vi på det nære som noe trygt, mens det ukjente kan være både skremmende og forlokkende.

Boka blir mer dramatisk dersom vi leser fiksjonsverdenen i et landscape-perspektiv. Da følger vi karakterenes reise ut i kveldsmørket, og Luna og fisken blir to likeverdige karakterer som etter beste evne forsøker å forstå hverandre. Fisken motsetter seg en fastlåst identitet: Den er ikke en fugl selv om den kan fly, men den er heller ikke en fisk selv om den har ryggfinner og ligner på en månefisk. Det kan forstås slik at karakteren Luna bruker ballongfisken sin til selv å motsette seg en fastlåst og parkert identitet. I illustrasjonene kommer dette til uttrykk i de komiske forsøkene hennes på å få fisken til å *høre til*. Alle språkene som presenteres, gjør at oppmerksomheten rettes mot det globale og internasjonale samfunnet vi alle er en del av. I et landscape-perspektiv er Luna og fisken to karakterer som utforsker en for dem ukjent verden uten voksne til å passe på seg.

Reisen er mer aktiv i et landscape-perspektiv, og fargespillet i illustrasjonene underbygger hjemme-borte-dikotomien.

Hjemme er dominert av en lysegul farge, og denne finner vi både i Lunas værelse og i månelysset. Ferden er ellers preget av mørke farger, som dermed illustrerer *borte*. Slik skapes det en sammenheng mellom Lunas soveværelse og fiskens hjem på månen, og samtidig en forbindelse mellom jenta Luna og betydningen av navnet hun bærer.

Et annet vanlig mønster i bildebøker er nettopp at barnets leke- og utforskningsverden går i ett med den mer realistiske verdenen. Astri Ramsfjell skriver om Aisatos bok *Odd er et egg* at fortellingen bygges rundt et absurd premiss, nemlig at gutten Odd faktisk er et egg (Ramsfjell 2012: 220). Aidan Chambers viser i boka *Children, reading and talk* (1996) til en boksamtale mellom en lærer og en gruppe barn på 5–6 år om klassikeren *Where the wild things are* (*Til huttetuenes land*). Barna diskuterer hvorvidt monstrene i boka, huttetuene, er virkelige, mens læreren utfordrer barna til å tenke over om hovedkarakteren, gutten Max, er virkelig (ibid.: 88). Diskusjonen om virkelighet og fantasi er på flere nivå, og vi må ta ulike lesemåter på alvor. *En fisk til Luna*, i likhet med mange andre bildebøker, kan undersøkes både i et landscape- og i et mindscape-perspektiv, uten at den ene lesemåten utelukker den andre.

Unhomely – voksnes makt og barnets frigjøring

Mavis Reimer fokuserer i en artikkel fra 2013 på barnekarakterer i en forflytningsperiode. Hun viser til at det i Canada er gitt ut minst 24 bøker i perioden mellom 1999 og 2008 som beskriver unge mennesker i en form for hjemløshet, for eksempel som flyktninger, immigranter, gatebarn eller skilsmissebarn. Hjemløshet er symptomet, skriver Reimer, men fortellingene kan forstås slik at barna blir figurer som repre-

senterer mulige måter å leve i verden på (2013: 3). Synet på hva som er hjemme og hva som ikke er det, er i bevegelse, hevder Reimer (ibid: 14). Hun analyserer tre barnekarakterer preget av hjemløshet på ulike måter, men der de alle har mistet det som kan kalles et hjem. Luna har et hjem, men hvorfor kan det oppleves som en ambivalens hvorvidt dette hjemmet er helt hjemlig?

Foreldrene i bildeboka kan være representanter og ivaretakere av de konvensjonene som Luna først vil tilpasse fisken til, men som hun mislykkes med. Foreldrene aksepterer ikke ballongfisken, en avvisning som forsterkes og fortsetter i møte med storsamfunnet, gjennom blikk og hvisking. Foreldrene representerer de nære omgivelsene, mens det globale samfunnet opptrer som en motsetning til foreldrene og representerer det ukjente. Tradisjonelt tenker vi på det nære som noe trygt, mens det ukjente kan være både skremmende og forlokkende. For Luna fortøner dette seg noe annerledes, ettersom hennes identifisering med den grensesprengende månen er en lengsel *til* noe, mens foreldrene muligens representerer det hun vil *bort* fra. Koskies-Hellman viser at de litterære karakterene i bildebøker ofte gjennomgår komplekse prosesser, der de mest framtrедende er oppvekst, redsel og konflikt mellom voksne og barn (2008). I denne analysen skal vi se at både oppvekst og maktforholdet mellom foreldrene og barnet i fiksjonen blir vesentlige faktorer.

Hvis vi leser fortellingen slik at Luna projiserer egne opplevelser over på fisken i mindscape, kan vi anta at hun også har opplevd ikke å bli forstått. Helt konkret gjelder dette at foreldrene ikke vil godta fisken hennes. Kanskje er det også slik at hovedkarakteren sjelden møter forståelse hos foreldrene sine? Eller at hun ikke deler

morsmål med signifikante andre, som for eksempel barna i nabolaget eller barnehagen/skolen, på samme måte som fisken og hun mangler et felles språk? Kan det tenkes at Luna opplever ikke å passe inn, og at hun selv har prøvd å tilpasse seg andre, slik hun forsøker å få fisken til å gli inn i mengden? Hun tiltaler fisken på måter som antyder en søken etter noen svar som kan vende tilbake mot henne selv. Henvendt til fisken sier hun: «Hvor kommer du fra?», «Jeg kan følge deg hjem hvis du forteller meg hvor det er.», «Kanskje jeg kan kle deg ut?», «Hvor skal vi?» og «Se, nå går du i ett med himmelen, da kan ingen se deg. Men hvor skal vi?» Vi kan tolke det dithen at hun har en negativ eller sammensatt opplevelse av ikke å høre til, av å føle seg unhomely. Ikonotekstens tolkningsrom innbyr til en slik forståelse ettersom Luna prøver å få fisken til å bli en *normal* fisk før hun erkjenner at den ikke er det. I en psykologisk fortolkning er dette en nærliggende lesning, og måten å tematisere projeksjoner på er ikke helt uvanlig i barnelitteraturen. Vender vi tilbake til Kristoffer Robins og Ole Brumms verden i Hundremeterskogen, har Uglen problemer med å stove «Happy birthday», samt lese en beskjed fra Kristoffer Robin (Nikolajeva 2006: 39). Dersom lekedyrene i Hundremeterskogen er projeksjoner av guttens indre egenskaper, viser eksemplet hvordan Kristoffer Robin overfører sine egne manglende ferdigheter til dyrene (ibid.). Slik kan vi forstå fortellingen om Luna og månefisken også – nemlig som et eksempel på at jenta overfører egne utfordringer i hverdagen til leken, slik at hun i hvert fall ikke der blir den som ikke passer inn, men gir den rollen til fisken.

Fisken er – både i mindscape- og landscape-perspektiv – den som står utenfor samfunnets mønster. Dette kommer tydeligst til uttrykk gjennom språket, da vi som

lesere forstår Luna bedre enn fisken. I byen de utforsker om natta, står det imidlertid «Tsuki Sushi» på døra til en restaurant, og et av språkene fisken uttrykker seg på er dermed et språk som eksisterer i den verden fisken kommer til, mens jenta ikke kjenner dette. Menneskene som illustreres i oppslagene i og utenfor restauranten representerer et mangfold både av etnisitet og i stiluttrykk. Blikkene fisken får viser likevel at denne skiller seg ut. I møte med den verdenen Luna trekker fisken inn i, er den utsatt for negative og nysgjerrige blikk fra flertallet av menneskene, samt en hund som gloriøst på han. De to kokkene er desuten truende med de kvasse knivene som sløyer en månefisk, og deres blikk er skumle. Fisken passer med andre ord ikke inn verken språklig eller utseendemessig, og i illustrasjonene er det de skulende og nysgjerrige blikkene som markerer dette.

Språket vårt har tradisjonelt sett representert tilhørighet til et sted. De språklige og internasjonale referansene underbygger at boka tematisk utfordrer de geografiske grensene vi strukturerer liv og politikk etter. I 1988 ga Gayatri Spivak (2009, oversatt til norsk) ut artikkelen som på norsk har tittelen: «Kan de underordnede tale?» Spivak besvarer spørsmålet selv. Nei, hevder hun, de underordnede har ingen talerstol. Hva så med de to karakterene vi følger i denne analysen – hvilken talerstol har de? Fisken er på ingen måte fratatt et språk, den kan tvert imot mange: «Kamar ... synger fisken. Kamar? Inyanga... synger fisken. Inyhvafor noe?» Boka tematiserer det å ikke bli forstått, men også det å beherske et stort antall språk og kanskje likevel måtte kjempe for anerkjennelse. Til tross for fiskens flerspråklige kompetanse får den ingen reell plass. Språket vårt er vesentlig som identitetsmarkør, og det befester vår tilhørighet til en gitt gruppe. Fiskens til-

hørighet er ikke til en gruppe eller ett land, men til mange, gjennom referanser til elleve ulike språk. Den hører også hjemme på månen, en måne som deles av alle, uavhengig av landegrenser. Det er heller ingen tvil om at fisken, i Aisatos illustrasjoner, utfordrer vår forståelse av utseende til både en ballong, en fugl og en fisk, og et prosjekt i boka er å endre dennes utseende slik at den skal få en tilhørighet. Sårheten i uttrykket til begge karakterene, går over i det komiske idet disse forsøkene på tilpasning blir feilslåtte. Videre er det et poeng at en ballong i seg selv mangler et naturlig habitat, og vi kan heller ikke feste en identitet til den. Som samfunnspeil kan vi forstå det dit hen at fisken, i likhet med majoriteten i verdenssamfunnet, er flerspråklig. Reimer framhever at den sentrale barnekarakteren i nyere litteratur ikke nødvendigvis plasseres i en fiksjon med lykkelig utgang, men at de er like hjemløse i slutten av fortellinga som i begynnelsen av den (2013: 2). I ungdomslitteraturen har også mangelen på forsoning blitt en vanligere utgang av dannelsesromanen (Svensen 2001: 284). Vi kan si at det problematiseres i *En fisk til Luna* hvordan man finner hjem når man hører til flere steder, eller på et Bhaba in-between-sted. Slik er også sluttsekvensen, og selv om barnekarakteren har hjulpet lekefisken sin hjem, har hun ikke selv funnet helt fram.

- Det som oppleves negativt i én sammenheng, kan snus til noe positivt i leken, slik Luna gjør fiskens egenskaper til ressurser.

Foreldrenes avvisning av fisken er det eneste signalet vi får om hvorfor Luna er unhomey i sitt eget hjem, og avvisningen er det som trigger reisen hun begir seg ut på

sammen med fisken. Vi kan sammenfatte Lunas overføring til fisken om å passe inn med foreldrenes avvisning, for kanskje er det nettopp dette Luna opplever at foreldrene avviser ved henne. Det at hun ikke passer helt inn. Foreldrene sitter på definisjonsmakten, og gjennom reisen utfordrer Luna den voksne makten og grensene som er satt av de voksne. Grenser kan forstås ikke bare som landegrenser, men også som sosiale konstruksjoner for hva som er legitimt (Lauritsen 2011: 57). I en voksenbarn-dikotomi er det foreldrene som markerer grensene, mens barnet noen ganger vil forsøke å bryte dem. Grensene gjør trolig hovedkarakteren unhomey fordi hun ikke får være seg selv innenfor de fastlåste kravene og forventningene. Fiskens karakteristika sier oss noe om at kravene handler om språk, men kanskje også utseende. Foreldrene er kun representert i oppslag nummer tre, der Luna viser fram ballongen sin og de responderer med «Æsj» og «Få den ut og gå og legg deg!». De ser trøtte og uinteresserte ut. I verbalteksten uttrykkes avvisningen gjennom replikkene, mens avvisningen er like tydelig i illustrasjonene av et søvnig foreldrepar som har lagt seg for natten. På oppslaget står Luna og ballongfisken i døråpningen, i lyset, mens foreldrene befinner seg i et slags halvmørke i soverommet sitt. Deres manglende interesse skaper også en viss tvil om det tradisjonelt trygge som foreldre ofte representerer. I en videre kulturell kontekst kan vi kanskje diskutere hvorvidt unhomey-aspektet ved Lunas hjemmesfære skyldes at foreldrene har skapt et hjem i en nasjon som ikke er deres opprinnelige hjemland, men en slik slutning kan vi bare trekke ut ifra Lunas afrikanske utseende og ut ifra det språklige mangfoldet i fiskens ytringer som ikke imøtekommes av jenta Luna. Dette kan tyde på at vi forholder oss til et hovedsakelig

enspråklig samfunn, selv om menneskene de to møter på nattevandringen ser ut til å representere mangfold, snarere enn noe monokulturelt. Aisatos mange landskap er i stor grad bortenfor det som kan stedefestes til en nasjon. Byens hustak, det urbane fellesskapet, sjøen, sushirestauranten og smugene er landskap som kunne vært nesten hvor som helst, eller verken her eller der. Ambivalensen og dobbeltheten mellom *det hjemlige* og *det fremmede i det hjemlige* kan gi Luna opplevelsen av å befinne seg i en mellomkultur – in-between.

Lunas første spørsmål til fisken er «Vil du komme inn?» Hun spør videre hvor den kommer fra og tilbyr seg å følge den hjem. Flere ganger spør Luna «Hvor skal vi?» Løsningen er lykkelig, og fisken får fly hjem til månen. Prosessen dit har vært at Luna har forsøkt å etterkomme konvensjonene trolig gitt av omgivelsene hun er en del av. Hun har forsøkt å gjøre fisken penere ved å gjøre den mer menneskelig eller mer lik en fisk, og tatt den med til steder der en fisk kan høre hjemme. Svaret på dette prosjektet er at hun lar Luna-fisken fly, akkurat slik foreldrene beordret. I mellomtiden har hun likevel forsonet seg med at fisken og hun har en tilhørighet gjennom månen. Ved å slippe tauet som holder fisken, forsterkes jenta Lunas tilknytning til den andre luna, altså månen. Vi kan si at i løpet av leken gjør Luna foreldrenes beslutning til sin egen. Når fisken til sist sier «Luna», finner den veien hjem. Dette realiseres ved at Luna slipper tauet, og tauet som symbol kan vi også overføre fra leken til hovedkarakterens relasjon til foreldrene. Gjennom bruddet slippes fisken fri. Den forsoningen som til sist skjer, kan leses som et ledd i hovedkarakterens egen bearbeiding gjennom leken. Hun får ingen voksenhjelp til å avklare hvor hun og fisken hører til.

Fisken kan leses som karakteren Lunas andre jeg, hennes alter ego, som til sist reiser bort og hjem. Slutten er positiv ettersom fiskens hjem er lyst og representerer det flerkulturelle, som den språkmektige skikkelsen nok hører mest hjemme i. Samtidig er slutten ambivalent ettersom vår forståelse av at Luna både hører til og ikke hører til i det som defineres som hjem, forsterkes av at Lunas værelse har samme fargepalett som månen. Hun er fortsatt unhomely, men gjennom leken har hun en nyetablert bevissthet om at hjemme kanskje også er et annet sted.

Kristoffer Robin er blant sine alter ego i Hundremeterskogen en helt, slik det ofte er i barnelitteraturen. Et av de mest kjente alter ego i skandinavisk bildebokssammenheng er Skybert, Albert Åbergs usynlige fantasivenn (Bergström 1977). Skybert er imidlertid en ambivalent karakter siden han fungerer som både engel og djevel på én og samme tid. Lunas fisk er en slags skygge av henne. Fisken skal integreres, men samtidig representerer den det som søker ut og utvider Lunas identitet.

Bhabha orienterer seg mot identitets-skaping i et flerkulturelt samfunn, og i Lunas lekverden kan kulturell integrasjon finne sted. I dette framheves det multikulturelle perspektivet som vi innledet denne artikkelen med. Det som oppleves negativt i én sammenheng, kan snus til noe positivt i leken, slik Luna gjør fiskens egenskaper til ressurser. Følger vi dette sporet videre, blir det eksistensielle i boka tydelig i dikotomien *hjemme*, men likevel *unhomely*. Lunas egen lengsel projiseres over på lekefisken når hun insisterer på å følge den hjem, og i leken ender det godt. Fisken finner sin tilhørighet og får brukt sine flerspråklige ressurser hjemme på en måte som kan representere verdenssamfunnet.

In-between – identitetskonstruksjoner

Barnelitteraturen tematiserer ofte at barnet befinner seg i en asymmetrisk maktposisjon (Nikolajeva 2006: 38). Maktforholdet mellom barn og voksen er, som vi har undersøkt, framtreddende i *En fisk til Luna*. Dette understrekes blant annet ved at stedet som illustreres i bildeboka, er et samfunn på kveldstid og dermed et voksensamfunn. Her utforsker barnet grensene som er etablert av foreldrene og et storsamfunnet, og i en slik utforskning av grenser befinner hovedkarakteren seg in-between. Hun befinner seg et sted der hun åpenbart ikke hører hjemme, alene i byen om kvelden, men samtidig er hun på vei mot noe nytt, nemlig *ut og bort*. Dette nye er både ukjent og skummelt. I en restaurant, som på grunn av det orientalske matinnslaget i seg selv er et eksempel på en hybridform, viser dette nye seg også som farlig når den ene kokken sløyer en død månefisk. Etter dette møtet drar Luna og fisken hennes ut i naturen, der ingen voksne dominerer eller framstår som skremmende. I naturen kan erkjennelsen finne sted, og det er i naturen hovedkarakteren skjønner at hun må slippe båndet mellom seg og fisken. Senere skal vi se på at det er i byen mulighetene for å leve ut erkjennelsen finnes, og at det er her hun på sikt kan gjøre dem reelle. Foreløpig eksisterer frigjøringen først og fremst som et ønske og en drøm, som et sted mellom land og by, et sted in-between.

Fortellingen om Luna handler om frigjøring, akkurat som Aisatos hovedkarakter i boka *Fugl* gjør. Der jenta i *Fugl* frigjør seg fra sitt samfunn og blir en fugl, er fortellingen om Luna i større grad et uttrykk for en *lengsel* mot frigjøring. Lunas lengsel er representert ved månen, og en tolkning er at hun hører mer hjemme under månen, i en

verden uten definerte grenser. Leser vi bøkene slik, utfordrer Aisato, gjennom barnekarakterenes blikk, både de fastlagte landegrensene og våre konvensjonelle grenser. Nasjonen som et forestilt fellesskap, «imagined community», problematiseres av Bhabha, med henvisninger til Benedict Anderson (Bhabha 1994: 8, 358, 359). Bhabha mener at forestillingene om nasjonale fellesskap fyller et tomrom fordi den nye samfunnsstrukturen med massemigrasjon ikke har like definerte hjem og dermed en like tydelig tilhørighet som tidligere (ibid.: 199, 200). Hovedkarakterene i *Fugl* og *En fisk til Luna* finner seg ikke til rette innenfor sine nasjonale rammer og søker derfor ut over disse for å finne det hjemlige.

Et fellestrekk ved Aisatos fortellinger om henholdsvis fugl og fisk er dessuten at universene ikke går opp, og det gis ingen klare eller enkle svar på spørsmålet om hvor man hører til. Luna går igjennom en mental frigjøringsprosess der hun utfordrer foreldrenes grenser og makt, idet hun selv velger å slippe båndet (tau) mellom seg og fisken. Slik forbereder hun seg på at bånd må brytes for å komme hjem, og at brudd er en nødvendighet for å bli fri. Reiseskildringen i *En fisk til Luna* er ikke en reise bort, men en reise for å finne hjem.

I bildeboka *Skylappjenta* av Iram Haq og Endre Skandfer fra 2009, en bildebok for ungdom, møter vi en jente med både norsk og pakistansk bakgrunn på vei inn i voksenlivet og ut av familiens «eie», der hun «stenges inne og skjermes fra verdens farer og fristelser» (Kiil og Tønnessen 2013: 6). Bildeboka «gir ikke ett enkelt svar på spørsmålet om identitet; de enkle svarene som tilbys er utilfredsstillende enten man ser dem med norsk eller pakistansk blikk», konkluderer Kiil og Tønnessen (ibid.: 16). Samtidig ser de på tilstanden av hjemløshet

som et sted der identitetsprosesser blir vesentlige idet de settes på spill. *Skylappjenta* og *En fisk til Luna* har det felles trekket at begge bøkene ender med bybildet som en løsning på spørsmålet om identitet. Dermed gir bybildet oss noen svar på hvor man hører hjemme når man hører til flere steder. Skylappjenta vender seg i siste oppslag mot byen etter å ha fridd seg fra kravene fra både det norske og det pakistanske miljøet, og hun har kastet skylapplua som representerte grensene for hennes tidligere utforskning av identitet. Byen som er illustrert under Lunas soveromsvindu, kan også assosieres med muligheter, men samtidig med det uvisse, slik framtiden for et barn gjerne vil fortone seg. Dette siste forsterkes av at byen er mørk og går natten i møte. Båndet mellom Luna og fisken, symbolisert ved tauet, er nå brutt, men strømledningene over byen kan leses som frampek om nye symbioser, nye leksituasjoner og nye relasjoner. Byen gir muligheter som Luna vil utforske, men som barn holdes hun fast av foreldrene og de konvensjonene de forholder seg til. Illustrasjonen viser en jente som skuer utover byen heller enn innover mot sitt eget hjem. Karakteren Lunas indre og ytre reise leser vi som en hybrid mellom en klassisk hjem-borte-hjem-fortelling og en multikulturell, globalisert frigjørings- og identitetsfortelling.

Lengselen etter å fly av gårde, slik jenta i *Fugl* først drømte om og senere realiserte, kan forstås som et ønske om å få bestemme mer selv, i form av å bli eldre og få større grad av definisjonsmakt over seg selv. En slik tolkning er en mulig måte å forstå avslutningen av Lunas reise på i både landscape- og i mindscape-perspektiv. Vesentlig i fortellingen om månefisken er at den først kan finne hjem når Luna slipper tauet. Hun holder fisken fast slik hun selv holdes fast av foreldrene og samfunnet. Det er et opp-

lyst øyeblikk når Luna slipper fisken, noe fargevalget i oppslaget, som flommer i gult, understreker. Mulighetene som ligger i bybildet, realiseres trolig ikke uten at hun bryter med noe av det som binder henne, slik tauet symboliserer båndet mellom henne og fisken. Vi har imidlertid sett på hvordan strømledningene kan tolkes som forventninger om nye bånd som kan skapes når andre bånd brytes. Disse nye båndene er trolig energiførende, slik strømledninger er. De sørger for varme og lys og kan i overført betydning gi håp om nye og positive mellommenneskelige relasjoner.

Avslutning

Vi har i denne artikkelen undersøkt hvordan bildeboka *En fisk til Luna* utfordrer tanker om tilhørighet og hvordan den problematiserer det hjemlige og det som ikke helt passer inn. Dette har vi satt opp mot hvordan hovedkarakteren, gjennom ballongfisken sin, utforsker egen tilhørighet, egne grenser og egen identitet. Det er et åpenbart bindeledd mellom Luna og månen som kan leses som barnekarakterens søken etter identitet i det globale. Fisken forsterker sammenhengen mellom jenta og månen, og framhever dermed det globale perspektivet. Månen blir, idet den deler navn med jenta, en del av henne, men selv om månereferansen er lik, er forskjellene mellom en verden uten grenser og den faktiske verden stor. Månen har vi lest som grensesprengende og satt dette i sammenheng med at språk fra alle verdensdeler er representert i boka. Lunas identitetsprosjekt er satt inn i en fortolkning der hjemme ikke er hjemlig, og der verden ligger foran henne som noe hun lengter etter å utforske.

I analysen av *En fisk til Luna* har vi sett at boka ender uten forsoning mellom foreldrene og Luna, men at en annen type for-

soning likevel oppstår i Lunas lekverden. Hennes identitetsprosjekt er ambivalent, da hun på én og samme tid både har og ikke har en bevisst tilhørighet til hjemmet. Dette har vi definert som å befinne seg in-between. Analysen har vi satt inn i en fortolkning der hjemme ikke er hjemlig, men der verden representerer muligheter. Vi har også lagt vekt på at det å søke hjem og det å ikke kjenne seg hjemme knyttes både til foreldrenes avvisning og til at det multikulturelle verdenssamfunnet krever mindre opplagte forestillinger om hva som er det hjemlige.

Bildeboka åpner for to lese måter i form av både en indre og en ytre reise, en reise både i mindscape og i landscape, der disse

to lese måtene bidrar til ulike måter å forstå relasjonen mellom fisken og karakteren Luna på. Vi har foreslått flere lesninger av forholdet mellom hovedpersonen og fiske-skikkelsen og studert hvordan et leklandskap kan gi mulighet for symbioser gjennom en projeksjon. Leken blir først forsøkt temmet, før hovedkarakteren erkjenner at det som er annerledes ved fisken og som gjør at den ikke passer inn, må anerkjennes og forstås i kraft av seg selv. Enten vi leser måneballongfisken som en projeksjon eller som en ytre eksistens, er det noe optimistisk og forsonende i fortellingen. At en styggvakk skikkelse kan romme alle verdens språk, er i seg selv grensesprengende og vakkert.

Litteratur

- Aisato, L. 2014. *En fisk til Luna*. Oslo: Gyldendal.
- Aisato, L. 2013. *Fugl*. Oslo: Gyldendal.
- Aisato, L. 2010. *Odd er et egg*. Oslo: Gyldendal.
- Bergström, G. 1977. *Albert og den hemmelige Skybert*. Oversatt av Tor Åge Bringsværd. Oslo: Cappelen.
- Bhabha, H. K. 1994. *The Location of Culture*. London & New York: Routledge.
- Bradford, C. 2007. *Unsettling Narratives. Postcolonial Readings of Children's Literature*. Melbourne: Melbourne University Press.
- Carroll, J. S. 2011. Its own place: Mindscape and landscape in two children's texts. *The Journal of Children's Literature Studies* 8/1: 18–33.
- Carroll, L. 1965. *Alice in Wonderland*. Oversatt av Zinken Hopp. Oslo: Mittet.
- Chambers, A. 1996. *Children, Reading, and Talk. Tell Me*. UK: Thimble Press.
- Hallberg, K. 1982. Litteraturvetenskapen och bilderboksforskningen. *Tidsskrift för litteraturvetenskap* 3–4.
- Haq, I. og Sandfer, E. 2009. *Skylappjenta*. Oslo: Cappelen Damm.
- Lauritsen, K. 2011. Barnehagen i kulturell endring – tilpassing og motstand. I: T. Korsvold, red. *Barndom, barnehage, inkludering*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lindgren, A. 1955. *Mio, min Mio*. Oslo: N.W. & Søn, Damm.
- Kiil, H. og Tønnessen, E. S. 2013. Dagens Rødhette i en flerkulturell kontekst – mulighet for en ny identitet? *Barneboken. Journal of children's literature research*.
- Koskimies-Hellman, A.-M. 2008. *Inre landskap i text och bild. Dröm, lek och fantasi i svenska och finska bilderböcker*. Doktoravhandling. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Iser, W. 1978. *The Act of Reading. A Theory of Aesthetic Response*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Moe, B. F. 2014. Mesterlig og poetisk billedbok om en ensom månefisk. I *Barnebokkritikk.no*.
- Nikolajeva, M. 2006. Børnelitteratur: kunst, pædagogik og magt. I: Christensen, N. og Skyggebjerg, A. K., red. *På opdagelse i børnelitteraturen. Festskrift til Torben Weinreich*. København: Høst & Søn.

- Nobelman, P. 1992. *The Other: Orientalism, Colonialism and Children's Literature*. Boston: Allyn & Bacon.
- Ommundsen, Å. M. 2008. Barndom i et flerkulturelt samfunn? Barndom, senmodernitet og kulturmøter i barnelitteraturen. I: Ommundsen, A. M., red. *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold – fra utsikt til innsikt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Pesonen, J. 2015. *Multiculturalism as a Challenge in Contemporary Finnish Picturebooks. Reimagining Sociocultural Categories*. Doktoravhandling. Oulu: University of Oulu.
- Ramsfjell, A. 2012. Helter og antihelter med kontrastfigur. En refleksjon over barnekonstruksjoner og fortellerholdning. I: M. Lassén-Seger og Mia Österlund, red. *Till en evakuerad igelkott. Festskrift till Maria Nikolajeva*. Göteborg & Stockholm: Makadam.
- Reimer, M. 2013. Mobile characters, mobile texts: homelessness and intertextuality in contemporary texts for young people. *Barneboken. Journal of children's literature research*. Bind 36.
- Reimer, M., red. 2008. *Home Words. Discourse of Children's Literature in Canada*. Canada: Wilfred Laurier University Press.
- Said, E. *Orientalism*. 1978. New York: Pantheon.
- Skaret, A. 2011. *Litterære kulturmøter. En studie av bildebøker og barns resepsjon*. Avhandling for graden philosophiae. Oslo: Institutt for lingvistiske og nordiske studier.
- Solberg, L. A. N. 2008. *Mine to oldemødre*. Oslo: Gyldendal.
- Spivak, G. C. 2009. Kan de underordnede tale? Oversatt av Maria Essholt Selvik. *Agora* 1/2009: 40–103.
- Svensen, Å. 2001. Fra store fortellinger til små historier – Nye narrative strukturer i moderne barne- og ungdomslitteratur. *Å bygge en verden av ord. Lyst og læring i barne- og ungdomslitteraturen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Westin, B. 2006. Dagdrømmens teorier. Om rêverie i børnelitteratur. I: N. Christensen og A. K. Skyggebjerg, red. *På opdagelse i børnelitteraturen. Festskrift til Torben Weinreich*: 72–81. København: Høst & Søn/GB-forlagene.

Cecilie Dyrkorn Fodstad er høgskolelektor ved Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning, seksjon for norsk. Hun har, sammen med Ingvild Alfheim, skrevet boka *Skal vi leke en bok? Språktilegnelse gjennom bildebøker* (2014 Universitetsforlaget). I tillegg kan nevnes to kapitler i antologier: *Flerspråklige barn og voksne i ei språkgruppe* (i: M. Semundseth og M. H. Hopperstad, red. 2013. *Barn lager tekster. Om barns tidlige tekstproduksjon og de voksnes betydning*. Cappelen Damm) og *Poetiske tekster – døråpnere til et nytt språk?* (i: S. Kibsgaard og M. Kanstad, red. 2015. *Lek og samspill i et mangfoldsperspektiv*. Fagbokforlaget.)

Cecilie Dyrkorn Fodstad, Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning, Thrond Nergaards veg 7, NO-7044 Trondheim, Norge. E-mail: Cecilie.Fodstad@dmh.no

Ingvild Alfheim er universitetslektor, og arbeider ved høgskolen i Oslo og Lesesenteret i Stavanger. Hun har, sammen med Cecilie Dyrkorn Fodstad, skrevet boka *Skal vi leke en bok? Språktilegnelse gjennom bildebøker* (2014 Universitetsforlaget). Alfheim har i flere år arbeidet som barne- og ungdomsbokredaktør i Gyldendal Norsk Forlag og som redaksjonssekretær i tidsskriftet *Vagant*.

Ingvild Alfheim, Lesesenteret i Stavanger, Professor Olav Hanssens vei 10, NO-4021 Stavanger, Norge. E-mail: ingvild.alfheim@gmail.com